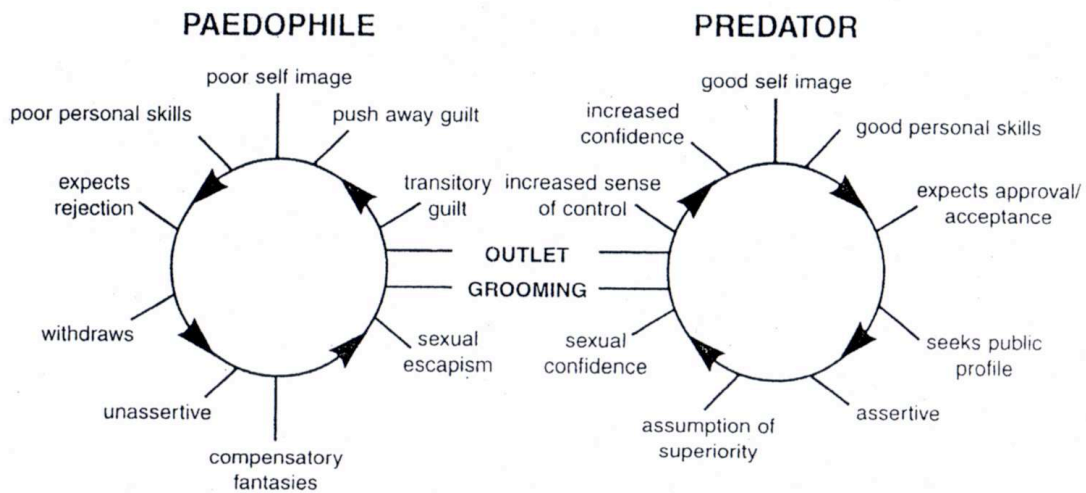

Figuur 7: Two cycles of offending: the paedophile (Wolf, cited in Fisher, 1994) and the predator (Brackenridge, 1996)

(Bron: Brackenridge & Kirby, 1999: 269)

Tijdens onze gesprekken uitte zowel het Universitair Forensisch Centrum en het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling hun twijfels over deze modellen (Huys, 2007; Smeyers 2007). Zij willen de nadruk leggen op de grotere complexiteit van het daderprofiel en scharen zich niet volledig achter het model van Wolf, noch dat van Brackenridge. Bij daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag is er vaak sprake van een grote discrepantie tussen hun oppervlakkige, uiterlijke gedragskenmerken en hun werkelijke persoonlijkheidskenmerken. Enige nuancering moet dus aangebracht worden wanneer we deze modellen willen gebruiken.

2.4.2 Grooming

Grooming is een centraal begrip bij het beschrijven van de relatie tussen pleger en slachtoffer van seksueel misbruik. De term wordt voornamelijk gebruikt in sociologische en criminologische literatuur over seksuele delinquentie (Doyle, 1994; Morrison et al., 1994).

Grooming is het proces waarin de pleger zijn slachtoffer isoleert en bewust voorbereidt op het misbruik (Brackenridge, 2001). De pleger probeert stilaan het vertrouwen te winnen van het slachtoffer en gaat systematisch over tot het neerhalen van de interpersoonlijke grenzen (Fasting & Brackenridge, 2005). Dit

proces kan weken, maanden en zelfs jaren duren. De pleger probeert langzaam dichterbij te komen om geheimhouding mogelijk te maken. Het grooming proces is zeer belangrijk omdat het hierdoor zal lijken dat de atleet 'vrijwillig meewerkt' aan het misbruik. Hier vinden we meteen het verschil tussen intimidatie en misbruik: intimidatie is altijd ongewild door het slachtoffer, terwijl het bij misbruik kan lijken alsof het slachtoffer, door de grooming, het gewild heeft.

Tabel 8: The grooming process in sport

(Bron: Brackenridge, 2001: 35)

Targeting a potential victim	- observing which athlete is vulnerable
	- finding occasions to test her out for secrecy and reliability
	- checking out her credentials as a susceptible person
	- striking up a friendship
	- being nice
Building trust and friendship	- making her feel special
	- giving gifts and rewards
	- spending time together
	- listening
	- being consistent
	- setting down basic conditions for each meeting
Developing isolation and control; building loyalty	- beginning to bargain: "you have to do this because I have done that"
	- refusing the child access to significant others and/or demeaning any previous sources of friendship
	- restricting access to parents and carers and non-sport peers
	- being inconsistent, building up hopes and joy one moment and then punishing the next to increase the child's desperation for attention
	- checking the child's commitment through questioning and setting small tests
Initiation of sexual abuse and securing secrecy	- gradual incursion into ambiguous sexual boundaries
	- if the athlete objects saying, "you didn't mind last time"
	- invoking co-operation: "you owe me"
	- invoking guilt: "now look what you've done"
	- offering protection: "it's our little secret"
	- discrediting the victim so she has no choice but to remain: "nobody will believe you"
- threatening the victim: "if you tell anyone I will hurt you"	

Leberg (1997: 26) maakt onderscheid tussen drie types van grooming:

1. fysieke grooming van het slachtoffer: bijvoorbeeld ongepaste aanrakingen die gewenst lijken tijdens instructies
2. psychologische grooming: zowel van het slachtoffer als haar familie door bijvoorbeeld vaak te herhalen dat de atlete meer tijd met hem zou moeten doorbrengen om te trainen
3. grooming van de sociale omgeving: bijvoorbeeld een goede reputatie opbouwen in de club als coach via competitieve successen waardoor niemand zijn reputatie/alibi in twijfel zal trekken

Grooming zal in de sport gemakkelijker toegang vinden omdat de atlete een groot vertrouwen heeft in haar coach of autoriteitsfiguur. De coach biedt de sporter de mogelijkheid om prestaties neer te zetten. Naast deze tastbare beloningen, geeft de coach vaak ontastbare zaken: het gevoel om speciaal te zijn, vertrouwen, veiligheid en superioriteit (Fasting & Brackenridge, 2005). De coach draagt zorg voor de atlete en beschermt haar waardoor ze zich steeds afhankelijker zal opstellen. Hij lokt haar meer en meer in de val en bekomt haar toestemming door haar te bedreigen. Bedreigingen zoals 'ik zet je uit het team' zullen ervoor zorgen dat de atlete stilzwijgend toestemt.

De affectieve band tussen coach en atlete kan er tijdens de grooming ook voor zorgen dat de atlete verliefd wordt op haar coach. De sterke emotionele relatie tussen coach en atleet zal er ook voor zorgen dat de drempel tot melding of aangifte bijna onbereikbaar hoog wordt voor de atleet.

2.4.3 Drempels en signalen

Atleten die op een seksuele manier benaderd worden door hun coach, zijn meestal zeer verward. Ze hebben behoefte aan de aandacht van hun trainer, maar voelen zich daarnaast ook verantwoordelijk voor wat er met hen gebeurt (Cense, 1997: 44). Ze geven zichzelf de schuld en hebben angst om hun trainer, sport of waardering van anderen te verliezen. Wanneer de vorm van aandacht langzaam verschuift van sportgerelateerd naar seksueel, gaat de sporter twijfelen of dit normaal gedrag is. De verwarring kan nog groter worden door de lichamelijke reactie van het slachtoffer, een staat van seksuele opwindning of een erectie, op de toenadering van de coach (Smeyers, 2007).

Alle sporters zullen zich verzetten tegen het misbruik, elk op hun eigen manier. Veelal pogen ze zoveel mogelijk 'gevaarlijke situaties' te mijden. Ze gaan de directe confrontatie met de pleger uit de weg (Cense, 1997: 45). Het verzet neemt soms ook de vorm aan van eetproblemen of andere gezondheidsklachten (Cense, 1997; Sundgot-Borgen et al., 2003).

Slachtoffers willen het misbruik voor anderen geheimhouden, vaak uit schaamte, en zullen zich daarom zo veel mogelijk proberen af te sluiten van de andere sporters.

Praten over seksueel misbruik is moeilijk. Vaak duurt het misbruik jaren vooraleer het slachtoffer melding durft te doen. Tal van factoren zorgen ervoor dat de atleten liever hun mond houden dan ervoor uit te komen (Cense, 1997: 46). Een belangrijke reden vinden we in het feit dat minderjarigen vaak niet goed beseffen wat er aan de hand is. Zij herkennen het misbruik niet en denken dat dit de normale gang van zaken is. Dit is het gevolg van een zeer goede voorbereidende fase, de grooming, en het grote vertrouwen dat de slachtoffers in de pleger hebben. Sommige emoties, zoals verwarring, schaamte en schuld spelen ook een belemmerende rol om erover te praten (Cense, 1997: 46; Smeyers, 2007). De angst voor de gevolgen en hun positieve gevoelens over de pleger maken het nog moeilijker om er voor uit te komen.

Belangrijk is ook dat de sporter de gelegenheid krijgt om erover te praten in een omgeving waarin de positie van de trainer ter discussie kan en mag gesteld worden.

Slachtoffers dragen nooit schuld aan seksuele intimidatie. De pleger is verantwoordelijk voor zijn gedrag. Sportverenigingen hebben de verantwoordelijkheid om te zorgen voor een veilige sportomgeving voor sporters en begeleider. Hierbij hoort een alerte reactie op signalen die sporters, begeleiders en omstaanders uitzenden.

Het signaleren van seksuele intimidatie is niet eenvoudig (Cense, 1998). Sommige signalen kunnen wijzen op intimidatie, maar zeker ook op andere problemen. Het is belangrijk om bij meerdere signalen van de sporter op te treden en te vragen wat er aan de hand is.

Praten is het meest duidelijke signaal. Dit kan in directe bewoordingen, maar vaak zal het minder direct zijn. Vage opmerkingen van onbehagen kunnen een teken aan de wand zijn. Vaak zijn atleten beschaamd en zijn ze bang om niet geloofd te worden. Vage termen kunnen dan de eerste stap zijn om te kijken hoe er op

gereageerd wordt (Cense, 1998). Sporters zijn soms onzeker over hun beoordeling van de situatie. Zou dit bij anderen ook gebeuren, ligt het misschien aan mij? Zij zullen dan zoeken naar bevestiging bij anderen.

Seksuele intimidatie kan verschillende fysieke gevolgen hebben, die als signaal kunnen dienen. Gedwongen geslachtsgemeenschap kan leiden tot zwangerschap, pijn aan geslachtsorganen, klachten aan de urinewegen en seksueel overdraagbare aandoeningen.

Psychosomatische klachten komen, net als bij andere vormen van geweld en verwaarlozing, vaak voor: hoofdpijn, buikpijn, slapeloosheid (Cense, 1998: 30).

Het gedrag van de sporter kan plotseling veranderen (bijvoorbeeld afnemend enthousiasme, introversie) en meestal heeft dit ook negatieve gevolgen voor de sportprestatie.

Naast signalen van de sporter zelf, zijn er meestal wel tekenen te vinden in de relatie met de pleger of in de omgang met andere sporters (Cense, 1998). De pleger heeft altijd een overmatige controle over het slachtoffer en er is meestal sprake van een ongewone vertrouwensband tussen de twee waardoor de pleger de sporter makkelijk kan afschermen van anderen.

2.4.4 Gevolgen van seksuele intimidatie en seksueel misbruik

Wat met zien aan signalen van seksueel misbruik, zijn reeds de gevolgen ervan. Vele onderzoeken toonden reeds aan dat seksueel misbruik in de jeugd kan leiden tot verschillende emotionele, gedrags- en relationele problemen (Child Focus, 2003).

“Er is gewoon vijftien jaar van mijn leven kapot. Vijftien jaar van mijn leven is de ontwikkeling op een heel laag niveau blijven staan, of heel langzaam gegaan. Ik denk dat het gewoon nooit meer uit je leven te bannen is. Je neemt het altijd mee. Je kunt er mee leren omgaan, maar er zijn altijd weer momenten waar je toch weer even terugschiet in een bepaald stuk. En die doen gewoon pijn.”

(Slachtoffer seksueel misbruik in de sport, uit Cense, 1998: 21)

De meeste slachtoffers van seksuele intimidatie lopen schade op, in meer of mindere mate²¹.

Er zijn snel optredende gevolgen (binnen twee jaar na de aanvang van het misbruik) of langetermijneffecten (Cense, 1997; Cense, 1998; Fasting et al., 2002)..

Gevolgen op korte termijn

Kendall-Tackett collega's (Kendall-Tackett, Meyer Williams & Finkelhor, 1993) deden een analyse van 45 verschillende studies naar de initiële impact van seksueel misbruik.

De meest voorkomende klacht bleek geseksualiseerd gedrag²². Geseksualiseerd gedrag wordt beschouwd als gedragssymptoom met een duidelijk verwijzing naar de aanwezigheid van seksueel misbruik. Een andere klacht die frequent aangetroffen wordt, is de posttraumatische stressstoornis, met problemen zoals nachtmerries, angst, gevoel van isolatie en psychosomatische klachten zoals starende blik en schuldgevoelens (Kendall-Tackett et al., 1993). Deze stoornis doorloopt verschillende fases. De eerste fase is de ontkenning van de gebeurtenis en het vermijden van de gedachte en de situaties die ernaar verwijzen. Dit wordt gevolgd door een fase van herbeleving, waar nachtmerries en dwangmatige handeling een toestand van verhoogde waakzaamheid begeleiden. Dit uit zich bij kinderen in concentratiemoeilijkheden, ongewone schrikreacties en blokkering in de ontkenningsfase. De uiteindelijk integratie, het verwerken van de traumatische ervaring, wordt door kinderen niet bereikt wat leidt tot, voor de buitenwereld, onbegrijpelijke geconditioneerde reacties (Child Focus, 2003).

Lichamelijke reacties zoals zweten, spierspanningen, hartkloppingen, het opzoeken van pijn en automutilatie (zelfverwondend gedrag) kunnen niet onder controle

²¹ Browne en Finkelhor toonden aan dat 30 % van de slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag geen schade vertonen (Browne & Finkelhor, 1986; Smeyers, 2007). We kunnen hier niet uit concluderen dat deze slachtoffers effectief geen schade opgelopen hebben, noch mogen we stellen dat zij allemaal wel schade opgelopen zouden hebben. Wanneer een slachtoffer geen zichtbare schade vertoont, kunnen we ons hierover niet verder uitspreken.

²² Geseksualiseerd gedrag wil zeggen: excessief masturberen, overdreven seksuele nieuwsgierigheid, promiscue gedrag, uitdagend seksueel spel, ongewone kennis over seksualiteit, provocerend seksueel gedrag naar volwassenen en kinderen (Child Focus, 2003).

gehouden worden bij het terugdenken aan de gebeurtenissen. Waarschijnlijk hangen deze symptomen samen met het hormonale en biologische processen in de hersenen en het lichaam (Child Focus, 2003).

Naast deze twee kernsymptomen zijn zowel internaliserende pathologische stoornissen (zoals depressie en terugtrekgedrag) als externaliserende problemen (zoals antisociale gedragsstoornissen) vaak voorkomend.

Gevolgen op lange termijn

De gevolgen van seksueel misbruik kunnen doorlopen tot op volwassen leeftijd. Angst en depressie zijn de belangrijkste klachten bij volwassenen die als kind slachtoffer waren (Child Focus, 2003). Een ernstige langetermijnstoornis is de dissociatieve identiteitsstoornis²³.

Een groot aantal stemmings- en gedragsstoornissen wordt vandaag ook in verband gebracht met ervaringen van seksueel misbruik in de jeugd. De borderline persoonlijkheidsstoornis²⁴ komt zelfs voor in 2/3 van de onderzochte personen (Child Focus, 2003: 34). Suïcidale neigingen, depressie, angststoornissen zijn vaak gevolgen van een traumatische ervaring in de kindertijd.

Een overzicht van de psychologische gevolgen en kenmerkende gedragspatronen werd opgesteld door Browne en Finkelhor (1986).

Psychologische gevolgen:

- verwarring over seksuele identiteit
- verwarring van seks met het geven en ontvangen van liefde
- associatie van seksuele activiteit met negatieve emoties
- aversie tegen seksuele intimiteit
- extreme belangstelling voor seksuele zaken

²³ Tijdens het seksueel misbruik brengen de traumatische feiten het kind in een bijzondere toestand van zwijgplicht, angst en machteloosheid. Wat ervaren wordt in deze toestand, wordt losgekoppeld van het gewone bewustzijn, alsof de feiten zich in een ander deel van de persoon afspelen. In het kind bestaan er zo twee bewustzijnsvormen, die zich heel verschillend van elkaar kunnen ontwikkelen (Child Focus, 2003).

²⁴ Het meest kenmerkende van de borderline persoonlijkheidsstoornis zijn de sterke wisselingen in stemmingen, gedachten en gedrag. Mensen met borderline zijn enorm impulsief, denken vaak zwart-wit, reageren extreem. Relaties zijn moeilijk te onderhouden, en wisselen ook sterk. Ook de ideeën en gedachten die ze over zichzelf hebben, wisselen sterk.

- gevoelens van schuld en schaamte
- gering zelfwaarde gevoel
- schuld en schaamte, verdriet, depressie, woede, vijandigheid en wantrouwen (in het bijzonder tegen mannen)

Symptomatisch gedrag als gevolg van deze psychologische stoornissen:

- overmatige preoccupatie met seks of dwangmatig seksueel gedrag
- vroegrijp en/of agressief seksueel gedrag
- promiscuïteit, prostitutie
- seksuele disfuncties: opwindings-, orgasmestoornissen, flashbacks
- vermijding van seksuele intimiteit
- misbruik van alcohol en drugs
- criminaliteit
- zelfverwonding tot suicide
- extreme afhankelijkheid en kwetsbaarheid
- isolement
- relatieproblemen, weglopen van huis, problemen op school, werk
- regressie met duimzuigen, broekplassen
- depressie en dissociatie
- neiging om later zelf seksueel misbruik te plegen

Belangrijk om hierbij te concluderen is de onmogelijke prognose van de gevolgen van seksueel misbruik. Toch is een betere kennis van de impact van seksueel misbruik op de ontwikkeling van jongeren zeer behulpzaam in het vermijden van een vernietigende invloed op hun later leven (Child Focus, 2003).

In de sport

Onderzoek naar de impact van seksueel misbruik in de sportcontext is schaars.

Op korte termijn ziet men voornamelijk acute psychische problemen en gezondheidsklachten als gevolg van de spanning en emoties (Cense, 1997: 53).

In het onderzoek van Cense (1997) hebben op één na alle minderjarige respondenten hun sport verlaten na het voorval. De helft van hen wijt dit direct aan het misbruik (Cense, 1997: 54). De sport blijven beoefenen, zelfs in andere omstandigheden, blijkt te veel herinneringen op te roepen aan de gebeurtenissen.

Wantrouwen naar mannen in het algemeen en het mijden van mannelijke coaches is ook één van de meest voorkomende gevolgen (Cense, 1997: 54).

Gevolgen op lange termijn zijn meestal een beschadiging van het zelfvertrouwen, seksuele en relationele problemen door een gebrek aan vertrouwen.

Om het misbruik te overleven, ontwikkelden veel slachtoffers overlevingsmechanismen. Een voorbeeld hiervan is 'splitting'²⁵. Verslaving en eetstoornissen zijn voorbeelden van splitting: het is een gemakkelijke en toegankelijke uitlaatklep om een gevoel van controle over het lichaam te herwinnen (Smeyers, 2007; Cense, 1997: 56).

Wanneer het misbruik plaatsvindt tijdens de puberteit, heeft het des te meer invloed op de ontwikkeling van de identiteit en zorgt het voor verwarring over de eigen seksuele identiteit.

Fasting, Brackenridge en Walseth (2002) interviewden 25 eliteatletes uit Noorwegen die in een voorgaande vragenlijst aangaven dat ze seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaren hadden in sport. Het onderzoek toonde aan dat de gevolgen van seksuele intimidatie meestal negatief waren. 'Denken aan het voorval', 'slechte relatie met de pleger' en 'negatiever beeld van mannen in het algemeen' bleken hierbij de meest voorkomende negatieve gevolgen. Sommige atletes antwoordden ook dat de intimidatie voor hen eigenlijk geen gevolgen gehad heeft.

Een andere opvallende conclusie van het onderzoek was het feit dat een verrassend aantal atletes om deze reden de sport verlaten had. Er wordt dus verondersteld in het onderzoek dat seksuele intimidatie wel eens een invloed zou kunnen hebben op de hoge drop-out bij meisjes die plaatsvindt tijdens of na de puberteit (Fasting, Brackenridge and Walseth).

²⁵ Splitting is een coping strategie waarbij het individu, dat bepaalde ernstige gebeurtenissen niet kan verwerken, zijn gevoelens gaat onderverdelen, categoriseren. Het individu zal verschillende zaken afsplitsen om het gevoel van controle te herwinnen.

2.4.5 Risicofactoren

Verklaringsmodellen uit de literatuur geven ons een vertrekpunt om op zoek te gaan naar mogelijke risicofactoren. Wanneer risicofactoren geïdentificeerd kunnen worden, kan het preventiebeleid zich richten op risicofactoren die verminderd kunnen worden (Cense & Brackenridge, 2001: 61).

Het is vaak verleidelijk om de analyse van risicofactoren enkel toe te spitsen op de motivatie van de pleger. Dit is gevaarlijk omdat uit sociale en klinisch psychologische studies gebleken is dat plegers van seksueel misbruik niet eenduidig in te delen zijn in sociale en demografische categorieën (Russell, 1984). Wanneer we ons enkel nog concentreren op de pleger, leidt het ook onze aandacht af van andere bruikbare risicofactoren, zoals die van de atleet en de sportomgeving. De risicofactoren van de atleet zijn zeer gelijklopend aan die in andere sociale settings. Toch zijn er bijkomende risicoverhogende factoren die de sport onveilig maken: het noodzakelijke fysieke contact en de emotionele en lichamelijke opofferingen die de atleet reeds op jonge leeftijd moet doen. Daar komt nog bij dat sportorganisaties vaak geen formeel beleid of procedures hebben om vrijwillig personeel aan te nemen, waardoor ze een gemakkelijke toegang vormen voor potentiële plegers.

Aan de hand van het model van Finkelhor kunnen de risicofactoren ingedeeld worden in vier categorieën: motivatie van de pleger, factoren die zijn innerlijke remmingen doen afnemen, factoren die externe belemmeringen doen afnemen, en factoren die de weerstand van het slachtoffer doen afnemen. Daarnaast kan het model verder aangevuld worden met sportspecifieke risicofactoren, teruggevonden in onderzoek (Kirby & Greaves, 1996; Brackenridge, 1997).

Hieronder volgt een schematisch overzicht van de meest voorkomende risicofactoren, opgedeeld in de vier categorieën van Finkelhor en gebaseerd op de kwalitatieve studie van Cense (1997).

2.4.5.1 Risicofactoren voor motivatie om misbruik te plegen:

- emotionele overeenstemming:
 - o behoefte om zich machtig en controlerend te voelen als gevolg van een minderwaardigheidsgevoel (Wolf, geciteerd in Brackenridge, 2001: 105)

- goede sociale vaardigheden en een positief zelfbeeld (spiegelbeeld van Wolf: Brackenridge, 2001: 106)
- slachtoffer dat zelf dader wordt (Finkelhor 1984)
- emotionele ontregeling en ontremming (Finkelhor, 1984, Ward & Hudson, 1998)
- mannelijke wil tot dominantie en macht in seksuele relaties (Finkelhor, 1984)
- seksuele opwindning:
 - verkeerde interpretatie van opwindende signalen: foutief bestempelen van emoties als seksuele gevoelens (Finkelhor; 1984)
 - hormonale invloeden (Finkelhor, 1984)
- blokkering:
 - inadequate sociale vaardigheden (Finkelhor, 1984, 1986)
 - verstoring van seksuele of liefdesrelaties / tekort aan seksuele uitlaatkleppen door repressieve normen over seksualiteit (Finkelhor, 1984)

2.4.5.2 Risicofactoren die ertoe bijdragen dat innerlijke belemmeringen worden overwonnen

- individuele factoren:
 - weinig controle over impulsen (Finkelhor, 1984)
 - alcoholgebruik (Finkelhor, 1984; Toftegaard Nielsen, 2001)
 - weinig commitment aan sportspecifieke gedragscodes (Brackenridge, 2001)
 - hoge positie, status en reputatie binnen de gemeenschap (Brackenridge, 2001)
- sociaal-culturele factoren:
 - zwakke strafrechtelijke sancties/maatregelen (Finkelhor ;1986)
 - ideologie van patriarchale voorrechten (Finkelhor, 1984, 1986)
 - hoge tolerantie voor seksuele exploitatie van de autoriteiten (Messnet, 1992; Robinson, 1997)
 - kinderporno (Finkelhor, 1984)

2.4.5.3 Risicofactoren die ertoe bijdragen dat externe belemmeringen worden overwonnen

- toezicht en bescherming:
 - affectieve verwaarlozing of afwezigheid van ouder (Brackenridge, 2001; Cense, 1997; Finkelhor, 1984)
 - praktische gelegenheid: kans om met atleet alleen te zijn / ontbreken van toezicht over de atleet (Finkelhor, 1984; Brackenridge, 1997; 2001)
 - ongebruikelijke slaap- of woonomstandigheden (Finkelhor, 1984); bijvoorbeeld op trainingskampen of toernooien met overnachting
 - groot vertrouwen van de ouders van de atleet in de coach (Brackenridge, 1997)
 - erosie van sociale netwerken, gemis aan sociale ondersteuning vanuit de omgeving (Finkelhor, 1984)
- sportcultuur:
 - hoge tolerantie ten opzichte van discriminatie en seksueel grensoverschrijdend gedrag (Brackenridge, 2001)
 - mate van openheid tegenover seksuele intimidatie en interpersoonlijke grenzen (Finkelhor, 1986; Brackenridge, 2001)
 - ideologie van onschendbaarheid van de sportrelatie (Brackenridge, 2001; Cense, 1997)
- machtsbalans:
 - kwantitatieve verhouding mannen ten opzicht van vrouwen
 - positie van de vrouw in de gemeenschap

2.4.5.4 Risicofactoren die ertoe bijdragen dat de weerstand van de sporter wordt overwonnen

- persoonsgebonden factoren:
 - verwaarlozing
 - leeftijd
 - vrouwelijk geslacht
 - hoge status als sporter
 - emotionele onzeker of afgezonderde sporter

- seksueel misbruikervaring in het verleden: 25 tot 30% van de meisjes heeft ervaring met seksueel misbruik, vaak intrafamiliaal, maar ook extrafamiliaal, reeds voor ze sportten in clubverband (LaFontaine, 1990). Dit maakt hen extreem kwetsbaar en verhoogt de kans op grooming (Brackenridge, 2000: 187).
- gebrek aan kennis over seks en seksueel misbruik (Finkelhor, 1984)
- relatie pleger - sporter:
 - sociale isolatie van de pleger
 - situatie van ongewoon vertrouwen tussen pleger en sporter
 - inmenging in privé-leven van de sporter
 - leeftijdsverschil
 - dwang

2.4.5.5 The Stage of Imminent Achievement

Het is belangrijk om de jeugdsport aan te passen aan de noden en belangen van kinderen zelf. Nog al te vaak worden kinderen met sporttalent behandeld als volwassenen.

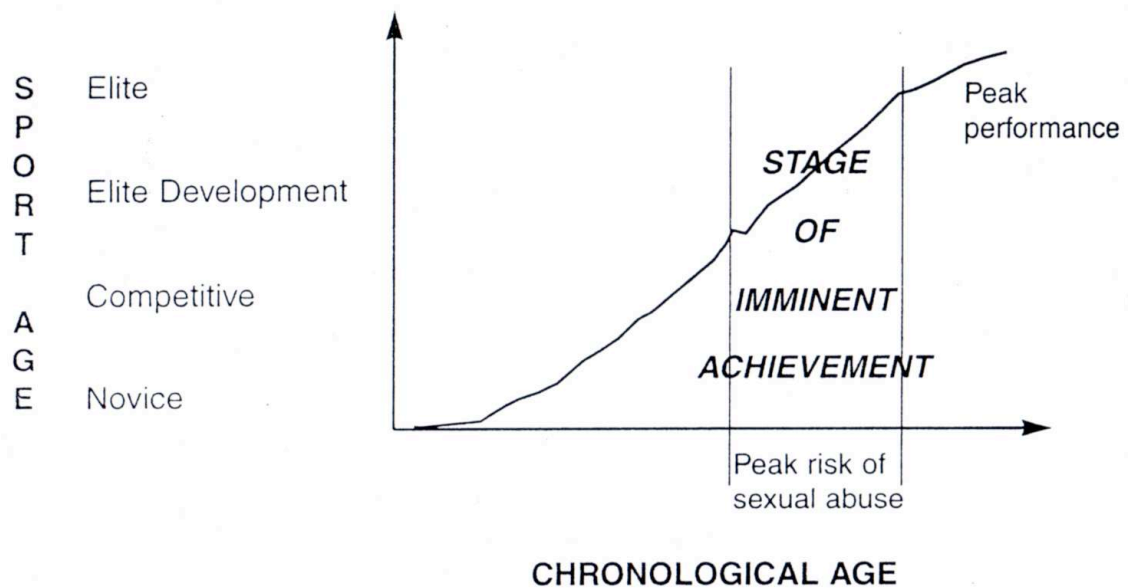
Het onderzoek naar 'sportleeftijd' kan een interessant instrument zijn om in te schatten wanneer een atleet het meest kwetsbaar is voor seksueel misbruik (Brackenridge & Kirby, 1997).

Naast de chronologische leeftijd werden ook andere concepten zoals psychologische leeftijd en ontwikkelingsleeftijd ingevoerd omdat bleek dat de chronologische leeftijd vaak onvoldoende was.

Uit onderzoek blijkt dat atleten vatbaarder zijn voor het grooming proces voorafgaande aan seksueel misbruik wanneer ze al op een hoog niveau sporten, maar net onder het niveau van de elite presteren (Kirby & Greaves, 1997: 413). Atleten op nationaal niveau die nog niet geselecteerd worden voor internationale toernooien, atleten die op de ranglijsten net onder de top staan, atleten die succes hadden op beloftewedstrijden en willen doorbreken bij de seniors, bevinden zich in de fase van 'imminent achievement', slecht vertaald in 'aanstaand, komend succes' (Kirby & Greaves, 1997).

Figuur 8: The stage of Imminent Achievement

(Bron: Brackenridge & Kirby, 1997: 414)

Voor deze atleten zal de drop-out veel zwaarder wegen dan voor andere atleten (Brackenridge & Kirby, 1997: 413). Een nieuweling in de sport kan immers stoppen met sporten zonder gezichtsverlies of veranderen van coach zonder ernstige gevolgen. Een atleet die zijn kunnen al bewezen heeft en met succes beloond werd, heeft ook minder te bewijzen dan de atleet net onder het topniveau. Het grote zelfvertrouwen van de eliteatleet na de 'stage of imminent achievement' zorgt voor voldoende kracht om op eigen benen te staan en onafhankelijk van een coach of andere autoriteitsfiguren te handelen (Kirby & Greaves, 1997). De jonge atleet is zeer afhankelijk van de coach en betreedt een slappe koord tussen succes en falen. In deze omstandigheden zal de mogelijke pleger niet veel moeilijkheden hebben om de externe belemmeringen te overwinnen en het grooming proces op gang te brengen.

Hierbij moet opgemerkt worden dat de 'stage of imminent achievement' varieert naar geslacht en sporttak. Alleen na het systematisch verzamelen van data hierover, kan men het risico van seksueel misbruik voldoende inschatten (Brackenridge & Kirby, 1997: 416).

2.4.6 Toetsing van literatuur aan de praktijk: onderzoek Cense (1997)

Cense (1997) deed een uitgebreid kwalitatief onderzoek naar risicofactoren van seksuele intimidatie bij Nederlandse sporters. Ze ondervroeg 14 sporters die ooit in aanraking gekomen zijn met ernstige seksuele intimidatie: 8 minderjarigen²⁶ op het moment van de gebeurtenissen (6 meisjes en 2 jongens) en 6 meerderjarigen (5 vrouwen en 1 man). Haar ondervindingen zijn zeer gelijklopend met de literatuur over risicofactoren. Ze vergelijkt haar bevindingen met het model van Finkelhor. Ik overloop de belangrijkste gelijkenissen en verschillen tussen de modellen van Finkelhor, Wolf en Brackenridge met de resultaten van de minderjarige respondenten.

Motivatie van de pleger

Op basis van het model van Finkelhor 'Four Preconditions model for sexual abuse'²⁷ kunnen risicofactoren voor seksueel misbruik in kaart gebracht worden.

Het model vertrekt vanuit de motivatie van de pleger. Uit de interviews van Cense (1997) blijkt dat de behoefte om zich machtig en controlerend te voelen bij de trainers duidelijk aanwezig is. Dit spreekt uit hun gedrag tijdens trainingen en uit de controle die ze uitoefenen over de mogelijke slachtoffers (Cense, 1997: 103).

Factoren voor seksuele opwindning, opgenomen in het model van Finkelhor, blijken niet uit het Nederlandse onderzoek. Problemen in het sociaal functioneren worden dan weer wel aangegeven door de respondenten in het onderzoek. Verstoringen in de seksuele of liefdesrelatie, problemen in het huwelijk en eenzaamheid worden veel genoemd.

Het cyclisch model van Wolf²⁸ wordt bevestigd door de interviews van Cense. Plegers van seksueel misbruik blijken hier vaak weinig zelfvertrouwen en een gebrek aan sociale vaardigheden te hebben. Ze hebben meestal wel de nodige vaardigheden om mensen te manipuleren en een grote vriendenkring op te bouwen, hoewel ze meestal niet erg populair zijn. Het model van Wolf zou mogelijk kunnen dienen ter verklaring van de motivatie van plegers voor seksueel misbruik in de sport.

²⁶ In Nederland is iemand seksueel meerderjarig vanaf z'n 16de jaar, net als in België.

²⁷ Model van Finkelhor is terug te vinden in paragraaf 1.2.1.

²⁸ Het cyclisch model van Wolf is terug te vinden in paragraaf 1.2.2.

Voor het jagermodel van Brackenridge²⁹ zijn er geen aanwijzingen gevonden in het onderzoek van Cense. Brackenridge (2001: 109) stelt dat plegers net wel een zeer positief zelfbeeld en een groot zelfvertrouwen hebben.

Overwinnen van innerlijke belemmeringen

Het model van Finkelhor duidt een gemis aan controle over eigen impulsen als risicofactor aan. Uit het onderzoek van Cense bleek dat het merendeel van de plegers inderdaad opvliegend en agressief, sommigen zelfs uitgesproken autoritair en eigenzinnig, overkomen naar de sporters. In hoeverre dit ook voorkomt bij coaches die geen seksueel misbruik plegen, kan natuurlijk niet blijken uit de studie van Cense.

Daarnaast speelt het leeftijdsverschil tussen pleger en slachtoffer een duidelijke rol. Op één uitzondering na, bedraagt dit bij alle respondenten meer dan 10 jaar. Finkelhor stelt verder nog dat de 'ideologie van patriarchale voorrechten' ook een belangrijke invloed heeft op de risicofactoren (Cense, 1998: 105). Dit blijkt ook uit het onderzoek: trainers beschouwen hun atleten als eigendom en stellen dat de omgangsvormen die zij voorstaan, nodig zijn om optimale prestaties te behalen.

Overwinnen van externe belemmeringen

Wanneer er een gebrek aan toezicht is (ouders verwaarlozen hun kinderen, zijn weinig thuis of hebben niet veel tijd), zullen de signalen van intimidatie of misbruik niet snel aan het licht komen. Daarnaast hebben de meeste sporters weinig contact met leeftijdsgenoten en volwassenen buiten hun sportwereld. Ze leven reeds in een sociaal isolement, dat enkel maar zal vergroten wanneer het misbruik plaatsvindt. Deze vaststellingen tijdens het onderzoek, werden eerder door Finkelhor benoemd als 'erosie van sociale netwerken' en 'gemis aan sociale ondersteuning'.

Brackenridge duidt ook nog op een slechte relatie met ouders als risicofactor: dit wordt bevestigd in ongeveer de helft van de gevallen bij Cense.

De gelegenheid voor seksueel misbruik speelt natuurlijk ook een belangrijke rol in het overwinnen van externe belemmeringen. Uit het onderzoek blijkt dat er geen gebrek is aan gelegenheden: massages van de coach, het thuisbrengen met de wagen, de atleet thuis bij de coach uitnodigen, tornooien in binnen- en buitenland.

²⁹ Het jagersmodel van Brackenridge is terug te vinden in paragraaf 2.4.1.

Deze laatste gelegenheid werd door Finkelhor reeds aangehaald als 'ongebruikelijke slaap- of woonomstandigheden'.

Externe belemmeringen vinden we ook terug in de sportcultuur. Brackenridge legt de nadruk op de "laissez-faire" houding van de sportorganisaties. Daarnaast is er ook nauwelijks een openheid om over intimidaties en misbruiken te praten. De sportwereld is een zeer gesloten systeem met een grote loyaliteit tussen clubs en coaches, waardoor illegale praktijken nauwelijks aan het licht gebracht zullen worden.

Weerstand van het kind overwinnen

De weerbaarheid van een jonge sporter kan op tal van manieren aangetast worden, zo blijkt uit het onderzoek van Cense: verwaarlozing door ouders, een laag zelfbeeld, puberteit, leeftijdsverschil met de coach, het sociale isolement van de sporter... Seksueel misbruik vindt dan ook nauwelijks plaats onder expliciete dwang: via deze omwegen wordt de weerbaarheid van het kind eerst ernstig aangetast waardoor ze snel en gemakkelijk overwonnen kan worden.

Cense (1997) komt zo tot een eigen verklaringsmodel: de risicofactoren uit de literatuur aangevuld met de bevindingen uit haar onderzoek. Uiteraard is er meer internationaal en Vlaams kwalitatief onderzoek nodig om dit model te toetsen aan andere populaties.

Figuur 9: Verklaringsmodel Seksueel misbruik van kinderen en jongeren in de sport

(Bron: Cense, 1997: 111)

